

Kayıbolmakta Olan Değerlerimizden Doğal Boyamacılık Sanatı

Cafer AKYÜREK

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Gıda Teknolojisi Bölümü, KARAMAN

Özet

Turizm pazarında, doğaya dayalı turizm olarak tarif edilen kırsal turizm, sürdürülebilir kalkınma aracı olarak görülmektedir. Karaman il sınırları içinde önceleri çok önemli kültür miraslarımızdan olan halı-kilim dokumacılığının yapıldığı ve halen yer yer dokumanın devam ettiği merkezlerinden Taşkale (halı), Ayrancı Büyükkoraş-Küçükkoraş-Çat (halı)-Berendi (kilim, halı) Köyleri ile Kazımkarabekir ilçesi (kilim) kayda değer yerlerdir. Kültürel sanatlarından olan el halısı ve kilimi yapımında kullanılan iplerin doğal boyama ile hazırlanması kaybolan değerlerimizdendir. Karaman ili coğrafi konumu gereği birçok iklim karakterlerini taşıyan ender yerlerden biridir. Bundan dolayıdır ki, bizim de doğal boyamada kullandığımız birçok bitkinin yetişme yeridir. Doğal boyamacılığın temel bitkilerinden olan; kırmızı rengin ana kaynağı *Rubia tinctorum* L. Kılbasan Tilki Tepesi mevkiinde “boyalık” denilen yerde, sarı renkte kullanılan *Rhamnus tinctoria* L. Pınarbaşı Köyü civarında, *Vitis vinifera* L., kahverengi renkte kullanılan *Juglon regia* L., gri,siyah tonlarında kullanılan *Punica granatum* L. kültüre de alınan boya bitkileridir. Bunların yanında sarı rengin alternatif bitkilerinden olan *Antehemis tinctoria* L., *Verbascum* sp., *Berberis* sp., *Hypericum* sp., *Salvia* sp.,... il sınırlarında potansiyel olabilecek seviyededir.

Anahtar sözcükler: Karaman, halı, kilim, doğal boya

Our Disappearing Values; Art of Natural Dyeing

Abstract

In the tourism market, the nature-based tourism is described as rural tourism which seen as sustainable development tool. Formerly in the province of Karaman carries very important cultural heritages which are carpet and kilim weaving. The weaving is still continues in remarkable places at Karaman districts which are Taşkale centers (carpets), Ayrancı Büyükkoraş-Küçükkoraş-Çat (carpets)-Berendi (kilims and carpets) and Kazımkarabekir (kilims). Culturally natural dyeing lines used in handmade carpets and kilims which are our disappearing values. Geographical location of Karaman province is one of the rare places with different climate characters because of that Karaman also is a natural habitat of many plants used in natural dyeing. Basic plants of natural dyeing are; the main source of red color *Rubia tinctorum* L. in Tilki Hill location, Kılbasan district which is named “boyalık (dyeing place)”, yellow color *Rhamnus tinctoria* L. in Pınarbaşı, yellow color *Vitis vinifera* L., and brown color *Juglon regia* L., gray, black and shade colors used in the *Punica granatum* L. in Karaman province. In addition to these plants, there are an alternative plants to give yellow color from *Antehemis tinctoria* L., *Verbascum* sp., *Berberis* sp., *Hypericum* sp., *Salvia* sp ... which are grown in Karaman province.

Key Words: Karaman, carpet, kilim, natural dyeing

DOĞAL BOYAMA VE BOYA BİTKİLERİNİN YAYILIŞI

Karaman ili coğrafi konumu gereği birçok iklim karakterlerini taşıyan ve geleneksel el sanatlarının yapılmış ve yapılmakta olduğu ender yerlerden biridir. Bundan dolayıdır ki, bizim de doğal boyamada kullandığımız birçok bitkinin yetişme ortamıdır. İl sınırları içerisinde halı-kilim dokumacılığının çok eskiye dayandığı kayıtlarda mevcuttur.

Doğal boyamacılığın temel bitkilerinden olan; kırmızı rengin ana kaynağı *Rubia tinctorum* L., Kılbasan Tilki Tepesi mevkiinde “boyalık” denilen yerde, sarı renkte kullanılan *Rhamnus tinctoria* L. Pınarbaşı Köyü civarında, *Vitis vinifera* L., kahverengi renkte kullanılan *Juglans regia* L., gri,siyah tonlarında kullanılan *Punica granatum* L. kültüre de alınan boya bitkileridir.

Bunların yanında sarı rengin alternatif bitkilerinden olan *Antehemis tinctoria* L., *Verbascum* sp., *Berberis* sp., *Hypericum* sp., *Salvia* sp., vb. il sınırlarında potansiyel olabilecek seviyededir. Bu bitkilerden bazıları farklı yerleşim alanlarında yayılış göstermektedir.

DOĞA VE KÜLTÜREL TURİZM

Alternatif turizm açısından kök boyamanın, dokumanın yapıldığı atölyelere insanlar getirilmek suretiyle doğal ürünlerin tanıtımı yapılarak, bu tür güzellikleri yerinde görme imkanı sağlanacaktır. Bilinen o ki, kişiler farklı ve doğal-orjinal şeylerin arayışı içindedirler; deniz,güneş turizm açısından önemli yer tutsa da, belirli aşamadan sonra insanların isteklerini tam olarak karşılamamakta, onları farklı arayışlara yöneltmektedir.

Doğal boyalı ürünlerin sentetik ürünlerden farklı olarak insan ve çevreyi olumsuz yönde etkilemediği ve zaten doğanın bir parçası olan bu materyallerin değerlendirilerek, sağlıklı ürünler üretilerek insanlığın kullanımına sunulacaktır. Günümüzde organik ve doğal ürünler fazlaca ön plana çıkmıştır. Şöyle ki, sentetik ürünlerin bir çoğundaki katkı maddeleri ve özellikle halı-kilim gibi tekstil ürünleri ile gıda, kozmetik ürünlerde petrol türevi kanserojen boyalar kullanılmaktadır. Vücutta birikme özeliği olan bu maddeler ilerde ciddi sağlık problemlerine yol açmaktadır.

Ayrıca, il sınırları içinde önceleri çok önemli kültür miraslarımızdan olan **halı-kilim** dokumacılığının yapıldığı ve halen yer yer dokumanın devam ettiği merkezlerden Taşkale (halı), Ayrancı Büyükçoruş-Küçükçoruş-Çat (halı)-Berendi (kilim, halı) Köyleri ile Kazımkarabekir ilçesi (kilim) kayda değer yerlerdir . Değişen dünya düzeni ve yaşama şartlarına bağlı olarak çok önemli bu kültür miraslarımızın yaşaması sağlanmalı turizme, ekonomiye kazandırılmalıdır.

EKONOMİK VE KÜLTÜREL ETKİ

Sürekli değişen dünya şartlarında işsizlik önemli yer tutmaya başlamıştır; insanlar bulunduğu ortam içerisinde hem iş imkanına kavuşacak hem de çok önemli bir kültür mirasımız olan doğal boyamacılık geleneği yaşatılmış olacaktır. Hatta çoğunlukla hammaddesi ülkemizde olan ve hiçbir ekonomik değeri olmayan bitkiler önemli katma değer sağlayacaktır. Doğa turizmi çerçevesinde kültürel unsurlarımız kaynaşarak ülke tanıtımına katkı sağlayacak, turist olarak ülkemize- yöremize gelen insanlara çok uzun zamanda oluşturulan bu güzellikler-farklılıklar sunularak iki taraflı kazanç sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

1. AKYÜREK,C.,2002. Anadolu'da Bulunan *Rubia tinctorum* L.'lardaki Antrakinon Türevi Boyarmaddelerin HPLC İle Kantitatif Olarak Araştırılması. S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi) Konya.
2. DAVIS,P.H.1965_1988. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol:1-10.
3. KARADAĞ,R.,2007.Doğal Boyamacılık. T.C. Kültür Turizm Bakanlığı Geleneksel El Sanatları Ve Mağazalar İşletme Müdürlüğü Yayınları No:3. Ankara.
4. <http://floraitaliana.blogspot.com> (Son Erişim Tarihi: 09.07.2011)
- 5.<http://molvray.com/photos/picture.php?/2811/categoris> (Son Erişim Tarihi: 09.07.2011)
6. <http://www.turkelhalilari.gov.tr> (Son Erişim Tarihi: 09.07.2011)
- 7.http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Rubia_tinctorum02.jpg (Son Erişim Tarihi: 09.07.2011)